

HAL
open science

Lịch sử sách, in ấn và xuất bản ở Nam Kỳ. Dùng Heurist để hệ thống hoá và phân tích dữ liệu của kho lưu trữ Đông Dương

Vy Cao

► To cite this version:

Vy Cao. Lịch sử sách, in ấn và xuất bản ở Nam Kỳ. Dùng Heurist để hệ thống hoá và phân tích dữ liệu của kho lưu trữ Đông Dương. Tọa đàm Nhân văn số - Digital Humanities Lab, Fulbright Vietnam, Mar 2024, Hồ Chí Minh Ville, Vietnam. hal-04826774

HAL Id: hal-04826774

<https://hal.science/hal-04826774v1>

Submitted on 9 Dec 2024

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Distributed under a Creative Commons Attribution - NonCommercial - NoDerivatives 4.0 International License

Lịch sử sách, in ấn và xuất bản ở Nam Kỳ. Dùng Heurist để hệ thống hoá và phân tích dữ liệu của kho lưu trữ Đông Dương

Lịch sử sách là một lĩnh vực nghiên cứu quan trọng ở Pháp kể từ công trình nghiên cứu *L'apparition du livre* (tạm dịch: Sự ra đời của sách) của Henri-Jean Martin và Lucien Febvre xuất bản năm 1958. Ở Pháp, đã có rất nhiều nghiên cứu về lịch sử các nhóm người bán sách dạo dọc đường biên giới Tây Ban Nha và thậm chí là hiện tượng in sách lậu ở Hà Lan vào thế kỷ XVI. So với các đề tài lịch sử khác thì thông tin và dữ liệu về sách hoàn toàn không thiếu, thậm chí còn có rất nhiều. Nhưng đây lại là một thử thách lớn cho những ai muốn vừa có một góc nhìn tổng quát về lịch sử in và xuất bản, vừa muốn nghiên cứu chuyên sâu về lịch sử sách.

Riêng về Đông Dương, các ấn phẩm không định kỳ lần lượt được đưa về Pháp thông qua hệ thống lưu trữ thành lập năm 1922. Trước đó, ở Nam kỳ cũng có lệnh thành lập một hệ thống lưu trữ từ những năm 1882 nhưng không thành công. Đến ngày hôm nay thì thư viện quốc gia Pháp có hơn 1,000 đầu báo và 12,000 đầu sách tiếng Việt. Phòng Đông Dương này dần được số hoá vào đầu năm 2020. Mặc dù tỷ lệ OCR vẫn còn rất thấp, chỉ ngập ngưỡng 70-80%, công trình số hoá này giúp việc nghiên cứu lịch sử sách, in ấn và xuất bản tiếng Việt thời thuộc Pháp khả thi hơn.

Thực ra, sách là một vật phẩm khó định nghĩa dù rất quen thuộc với đời sống thường ngày. Khác hẳn với báo chí được in đều đặn và mỗi số in ra đều khác nhau, sách có thể được người ta in đi in lại hoặc chép tay truyền cho nhau. Sách vừa là một văn hoá phẩm, vừa là một món hàng tiêu dùng khi các nhà in thay nhau in chỉ để bán kiếm lời, vừa là một vật thể mang tính tâm linh khi được dùng *làm phước* trong lĩnh vực tôn giáo. Vậy thì ai in sách, in gì, in bao nhiêu và in ở đâu? Làm sao để định lượng và miêu tả các mạng lưới in ấn và xuất bản ở Nam kỳ vào đầu thế kỷ XX? Sự xuất hiện của các nhà in địa phương và các sách in khổ mới ảnh hưởng như thế nào đến đời sống và sinh hoạt của người dân?

Luận án tiến sĩ mang đề tài này được triển khai từ cuối năm 2019. Qua nhiều quá trình test và xử lý số dữ liệu khổng lồ của phòng Đông Dương, nền tảng Heurist được chọn làm cơ sở dữ liệu cho luận án. Heurist có nhiều chức năng giúp hệ thống hoá, phân tích và định vị dữ liệu trên bản đồ, giúp luận án này được triển khai một cách hiệu quả nhất. Dữ liệu tập trung vào cơ sở Heurist còn có thể được tải xuống dưới nhiều formats như csv, json, xml, hoặc gephi, v.v. giúp việc phân tích thuận lợi và dễ dàng hơn.

Phần trình bày ngày hôm nay nhằm giới thiệu sơ về đề tài nghiên cứu “Lịch sử sách, in ấn và xuất bản ở Nam kỳ”, và các phương pháp áp dụng nhân văn số trong luận án này.

Từ khoá: Lịch sử sách, phân tích mạng lưới trong nghiên cứu lịch sử và văn học, hệ thống quản lý dữ liệu Heurist, lưu trữ/ nạp bản Đông Dương.

Giới thiệu học giả: Cao Vy là nghiên cứu sinh ngành Lịch sử và Văn học thuộc Viện nghiên cứu Châu Á (IRASIA, Đại học Aix-Marseille). Vy đồng thời là cộng tác viên nghiên cứu của Thư viện quốc gia Pháp và đoạt giải thưởng Paul LeClerc của Hội đồng sử (2022-2024). Ngoài ra Vy cũng là thành viên của nhóm Nghiên cứu trẻ Distam tại Pháp (2023-2025).